

KHỞ ĐỘNG TRÒ CHƠI MONTESSORI TRONG HOẠT ĐỘNG VẼ TRANH BIỂU CẢM CHO HỌC SINH TIỂU HỌC

ĐÀO THỊ THÚY ANH

Email: thuyanh.mt@gmail.com

Trường ĐHSP Nghệ thuật TW

THE MONTESSORI STARTING GAME IN THE DRAWING EXPRESSIVE PAINTINGS FOR PRIMARY STUDENTS

TÓM TẮT

ABSTRACT

Vẽ tranh biểu cảm là một trong những bài học có khả năng giúp học sinh và bản thân giáo viên dạy mỹ thuật có cách tiếp cận phong phú về cuộc sống. Thế nào là “vẽ biểu cảm”? Biểu cảm là sự biểu hiện của các cảm xúc, nhưng bất cứ cách vẽ nào cũng đều là sự biểu hiện của cảm xúc vì vậy vẽ biểu cảm không đơn thuần là tên gọi cho một phương thức để tạo ra một tác phẩm nghệ thuật. Có nhiều giải pháp hiệu quả tác động đến hoạt động vẽ tranh biểu cảm đối với học sinh Tiểu học song với trò chơi khởi động theo phương pháp Montessori đem lại cho học sinh cái nhìn, cách nhìn và sự hiểu thực sự lý thú bằng lối vẽ cảm xúc với phản xạ tự thân của người vẽ...

Expressive painting is one of the lessons that can help art students and teachers have a rich approach to life. What is "expressive drawing"? Expression is an expression of emotions, but any way of drawing is an expression of emotion, so drawing an expression is not merely the name of a method for creating a work of art. There are many effective solutions affecting expressive painting activities for elementary students, but Montessori-based warm-up game gives students a really interesting look, view and understanding through drawing emotions with the artist's own reflexes...

Từ khóa: Biểu cảm, hoạt động, phản xạ, Montessori

Keywords: Expression, activity, reflexes, Montessori

1. Khái quát về trò chơi Montessori

Từ khóa của Montessori là “Thời kỳ nhạy cảm”; Đó là các giai đoạn thực hiện trò chơi tại thời điểm học sinh có thể dễ dàng học tập được các kỹ năng hay kiến thức dựa theo sự hướng dẫn của nhu cầu nội tại.

Trò chơi Montessori nên hiểu là màn khởi động, thực hiện tổ chức "thuận tự nhiên", thỏa mãn nhu cầu vận động của người học ở thời điểm trẻ hứng thú với thiết kế mỹ thuật hoặc cảm xúc trước đối tượng thẩm mỹ.

2. Quan niệm về tranh biểu cảm

Biểu cảm là sự biểu hiện của các cảm xúc; Tranh biểu cảm là bức tranh bộc lộ rõ nét cảm xúc của tác giả về nhân vật, đồ vật, sự vật trên tranh với lối nhìn riêng, thậm chí tạo nên phong cách độc đáo. Tuy nhiên, bất cứ cách vẽ nào cũng đều là sự biểu hiện của cảm xúc, có cảm xúc mới có tác phẩm vì vậy vẽ biểu cảm

không đơn thuần là tên gọi cho một phương thức để tạo hình; Có nhiều giải pháp hiệu quả tác động đến hoạt động vẽ tranh biểu cảm đối với học sinh Tiểu học song với trò chơi khởi động theo phương pháp Montessori có thể đem lại cho học sinh cái nhìn, cách nhìn và sự hiểu thực sự lý thú bằng lối vẽ cảm xúc với phản xạ tự thân của người vẽ...

Trong hoạt động vẽ tranh biểu cảm đối với học sinh Tiểu học, giáo viên mỹ thuật có thể tiến hành tổ chức trên cơ sở khởi động bởi các trò chơi vận động, linh hoạt cấu trúc và cơ chế hình thành cảm xúc ở trẻ khi quan sát đối tượng bề bạn, cô giáo, sự vật xung quanh với trò chơi hay nói cách khác là phương thức học tập khởi động Montessori.

Phương thức 1: Mở các bản nhạc nhẹ nhàng, cho trẻ nhắm mắt tưởng tượng và tả lại những gì mình nghĩ

EDUCATION

khi nhắm mắt nghe nhạc (hoạt động này đồng thời kết hợp các giác quan). Giáo viên có thể đưa ra các “giải thưởng” nho nhỏ cho phần chơi khởi động với các tên gọi ngộ nghĩnh, giải “*Nét vẽ linh hoạt*”, “*Tác phẩm nhiều đường nét*”, “*Sự tối giản của cảm xúc*”...

Phương thức 2: Cho trẻ nhìn trực diện đồ vật cần vẽ, xoay đồ vật theo các hướng khác nhau và yêu cầu trẻ ghép đồ vật đó với vật khác trên một mặt phẳng cái bàn, cái ghế hoặc ngay trên mặt đất.

Phương thức 3: Kể chuyện cho trẻ kết hợp nhạc nền phù hợp câu chuyện, đưa trẻ từ cảm giác lắng nghe sang cảm nhận hành động với yêu cầu trẻ thao tác hoạt động theo tình tiết câu chuyện.

Phương thức 4: Ghép mảnh cảm xúc. Hoàn toàn với thuật ngữ này thoạt nghe có vẻ lạ lẫm song ***Ghép mảnh cảm xúc*** thực chất là hoạt động được tương tác giữa người học với người học, hoặc cảm xúc tự thân của trẻ với sự chấp ghép những rung động khác nhau ở các thời điểm ghi nhận hình ảnh. Từ sự nhìn, đến cầm nắm, sờ mó, vò xé, nặn vẽ... Các xúc cảm ấy được xâu chuỗi lại và chấp ghép trên một mặt phẳng, một không gian đó chính là hoạt động ghép mảnh cảm xúc.

Quá trình dạy học Mỹ thuật ở các trường phổ thông cũng như các câu lạc bộ mỹ thuật đã cho bản thân tác giả mạnh dạn đưa ra quan niệm về Ghép mảnh cảm xúc, có thể coi đây là phức thể của những cảm xúc khác nhau từ nhiều cá nhân hoặc ngay trong cảm xúc pha trộn của một cá nhân. Ví dụ yêu cầu 3 học sinh cùng nhìn một chân dung song lại liên kết nhau cùng vẽ trên một tờ giấy lớn về chân dung đó. Điều này sẽ đem lại cảm xúc thật đặc biệt của trẻ khi cùng tham gia vẽ. Sẽ không có sự thiên vị, yêu ghét bất cứ ai khi vẽ, chỉ có thể là cảm nhận là rung động cũng như cách nghĩ về người mẫu trước mặt họa sĩ nhí mà thôi.

3. Quy trình dạy - học vẽ tranh biểu cảm đối với học sinh tiểu học

Vẽ chính là cách trẻ thể hiện cảm xúc theo cách riêng của trẻ.

Các hoạt động cần thiết khi vẽ tranh chân dung biểu cảm:

Hoạt động 1: Quan sát để ghi nhớ đặc điểm mẫu vẽ. Giáo viên có thể đưa ra một số câu hỏi gợi ý để giúp học sinh tập trung và định hướng quan sát:

+ Các con nhìn và đánh giá xem khuôn mặt nhân vật có hình gì?

+ Đường nét của tóc bắt đầu từ đâu và đi theo hướng nào, tóc của bạn thẳng hay xoắn, ngắn hay dài...

+ Đường nét của khuôn mặt nhân vật như thế nào, khuôn mặt bạn hình tròn hay trái xoan...? Con có thể đặt nét bút đầu tiên ở đỉnh đầu đi một nét không đứt

quãng để tạo thành vòng nối khép kín của nét cong tạo khuôn mặt nhân vật.

Yêu cầu học sinh không nhìn giấy, mắt tập trung vào người đối diện (nhân vật mẫu) tay vẽ lên giấy theo cảm nhận của mắt nhìn.

Gợi ý học sinh quan sát những đường nét trên khuôn mặt một cách chậm rãi, mắt đưa từ từ. *Mắt nhìn đến đâu tay vẽ tới đó*; Cố gắng tập trung không nhìn xuống giấy vẽ. Không nhắc bút khỏi giấy trong quá trình vẽ nhằm phát huy trí tưởng tượng và kết hợp sự đồng bộ của các giác quan của trẻ.

Yêu cầu các con thật tập trung, yên lặng

Cho mỗi học sinh vẽ 2 hoặc 3 bài đánh số thứ tự các bức vẽ. Cũng có thể chia nhóm cho trẻ cùng vẽ, quan sát cùng một đối tượng, vẽ cùng lúc song mỗi trẻ trong nhóm sẽ thể hiện các cung bậc khác nhau từ cá nhân nhìn và thể hiện chung trên một mặt giấy lớn. Điều này tạo nên hiệu quả khá bất ngờ cho sản phẩm tạo hình. Có nhóm trẻ cho tự quan sát gương và vẽ chân dung tự họa biểu cảm. Trẻ thấy hào hứng với tiết học và mô phỏng cảm xúc qua nét vẽ linh hoạt hoặc chậm rãi; vội vã hay phóng túng... tất cả những rung động đó đều thể hiện trung thực trên mặt giấy.

Hoạt động 2: Thảo luận về các đường nét biểu cảm.

Chọn một bài vẽ đẹp nhất, một bài vẽ chưa hoàn thiện hoặc còn hạn chế để trưng bày cho cả lớp xem.

Cho trẻ phát biểu về những khó khăn khi vẽ không nhìn giấy?

Chia sẻ kinh nghiệm khi vẽ tranh.

Cho trẻ tự nhận xét các bức vẽ và phát hiện bức tranh nào vẽ không nhìn giấy, bức nào lên nhìn giấy để vẽ. Để trẻ tự nêu ý kiến của mình về việc làm thế nào để nhận ra điều đó?

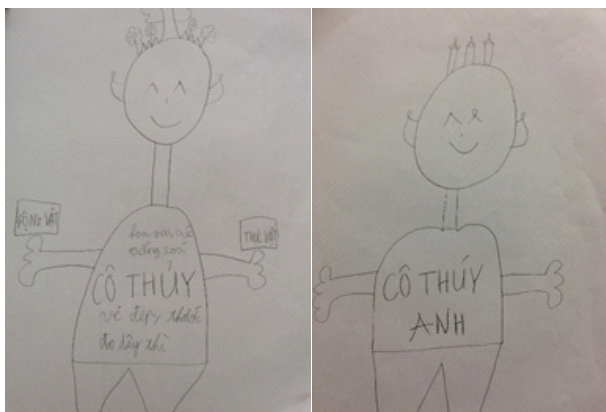
Khi trẻ chia sẻ cảm xúc của mình về bức vẽ, các khó khăn khi vẽ nhân vật đối diện, khó khăn của trẻ khi tự mình vẽ mình qua quan sát phản chiếu của gương... giáo viên lắng nghe, ghi chép và nêu ý kiến sau khi trẻ đã chia sẻ. Đại diện các nhóm nhận xét về chi tiết, sự giống và khác, sự độc đáo của tác phẩm.

Hoạt động 3: Thể hiện tranh biểu cảm bằng màu sắc: Học sinh có thể trao đổi tranh cho nhau hoặc tự mình lấy bức vẽ nét của bản thân để thể hiện màu với các chất liệu khác nhau: màu sáp, màu dạ, màu nước, chì màu... Học sinh được quyền vẽ tiếp bằng cách bỏ bớt hoặc thêm chi tiết. Tiếp tục hoàn thiện bằng màu thể hiện theo cảm xúc riêng mà mình muốn biểu cảm. Sau đó trưng bày tranh lên góc học tập của lớp.

Hoạt động 4: Thảo luận về nội dung, trưng bày kết quả. Các nhóm tham quan, thảo luận, phê bình tác phẩm. Trong hoạt động vẽ tranh biểu cảm, việc tìm

EDUCATION

người quen qua tranh vẽ khá thú vị. Hoạt động “*hậu tạo hình*” để đưa ra lời bình là hoạt động chia sẻ cảm nhận trước nhóm về ý tưởng khi vẽ chân dung biểu cảm, về cách vẽ các nét, chi tiết đặc trưng riêng của nhân vật được tạo hình, về màu và các sắc độ biểu cảm của màu trên tranh. Vẽ, chia sẻ cảm nhận, tập thuyết trình trước lớp... là hoạt động được học sinh Tiểu học cảm thấy vui vẻ, tự do, sáng tạo, truyền cảm xúc vào nhân vật. Ngoài những biểu cảm, cảm xúc được biểu hiện trên nét vẽ trong tranh thì còn biểu hiện ở (màu sắc). Qua quy trình vẽ biểu cảm này giúp học sinh đạt được những kỹ năng (Tập trung quan sát cao, phân tích, thuyết trình). Các hoạt động đã trải qua trong quy trình Vẽ biểu cảm là quá trình truyền cảm hứng môn học vào tâm hồn trẻ.

*Tranh chân dung biểu cảm
Học sinh trường THCS Khương Đình
Nguồn: Tác giả*

Bản chất của “vẽ biểu cảm” chính là hoạt động trải nghiệm sáng tạo phối hợp não bộ với thị giác, xúc giác. Vùng rung động cảm xúc của não trái đưa ra kết quả cho một bản vẽ hài hước, thú vị. Có thể hiểu một cách đơn giản là hoạt động vẽ tranh này chính là một trò chơi giúp học sinh có phản xạ tốt về đường nét, cách phối hợp nét vẽ thuận theo sự phối hợp đồng bộ của tri giác, xúc giác và cảm giác. Sự quan sát các hình dạng và sự biến đổi của các đường với những hình thức khác nhau sẽ giúp học sinh kích thích trí tưởng tượng khi hình dung ra vị trí của các đối tượng tạo hình trên mặt giấy. Vẽ tranh biểu cảm không chỉ áp dụng cho vẽ chân dung mà áp dụng cho cả thể loại vẽ tranh tĩnh vật biểu cảm, tranh biểu cảm sinh hoạt tập thể. Phương thức hoạt động tạo hình này có thể hữu ích với tất cả mọi người song cũng có khi chỉ là một phương thức để tạo ra tác phẩm độc, lạ vì vậy cách tiếp cận với quy trình vẽ tranh biểu cảm cần tiêu chí đơn giản như một bài luyện tập giúp học sinh thực hành hiệu quả cảm xúc của chính mình không gò ép khi học mỹ thuật.

Với đối tượng học sinh lớp 1, 2, quy trình này có thể dừng lại ở mức vẽ chì như một trò chơi với trẻ có năng

lực tạo hình trung bình, ở đối tượng học sinh lớp 3, 4, 5 hoặc nhóm trẻ có năng khiếu có thể đưa vào những đơn vị kiến thức về màu sắc trong chuẩn kiến thức dành cho tiểu học như: màu lạnh, màu nóng, nóng lạnh kết hợp hay bổ túc... để học sinh hứng thú và thực hành vẽ màu tốt hơn.

4. Thay đổi quan niệm tạo hình trong dạy học vẽ tranh biểu cảm

Vẽ biểu cảm không phải là vẽ theo phong cách Lập thể.

Vẽ biểu cảm nên hiểu đơn giản là một trò chơi, một bài tập phối hợp cảm xúc của các con. Tinh thần cốt lõi của quy trình vẽ tranh biểu cảm cần nhấn mạnh tới việc trước khi dạy các kỹ năng vẽ giáo viên dạy cho trẻ cách quan sát, cách nhìn và rèn luyện sự nhạy cảm với đối tượng tạo hình.

Tính từ “biểu cảm: ở đây có thể hiểu là sự biểu cảm trong đường nét ở mức độ mà học sinh có thể đạt được chứ không phải là sự biểu cảm ở sắc diện, biểu hiện buồn, vui, hay giận dữ như trong các bài học về tranh chân dung thông qua tác phẩm của các danh họa.

Vẽ biểu cảm là một dạng bài tập vẽ không nhìn vào giấy; Người vẽ buộc phải quan sát chặt chẽ hình dạng của đối tượng vẽ bằng đôi mắt của mình. Mục đích của việc vẽ tranh không phải là để tạo ra một tác phẩm nghệ thuật giống thực, mà để tăng cường sự kết nối giữa não bộ, thị giác và xúc giác. Có thể cho học sinh sử dụng ảnh có sẵn, hoặc cho các con ngồi đối diện nhau, cũng có thể hoặc dùng gương tự soi để tự họa biểu cảm. Trong số các các phương án kể trên thì việc dùng ảnh có khả năng tiết kiệm thời gian trong tiết học, thay vì phải chuẩn bị một số lượng gương lớn cho cả lớp hoặc cả nhóm thì khi nhìn vào một hình ảnh cố định học sinh Tiểu học cũng dễ dàng quan sát hơn một hình ảnh động.

Vẽ tranh biểu cảm giúp học sinh Tiểu học phản xạ nhanh với đường nét và phối hợp tay và mắt, việc kéo giãn thời gian từ bức 1, 2, 3 sẽ giúp các con dò tìm kỹ càng hơn với nhiều đường nét và chi tiết mà vẫn đảm bảo tính tổng thể, sự chuyên động của tay sẽ chậm rãi hơn, nét bớt rối và ổn định hơn.

Sau khi vẽ xong, hoạt động lý luận phê bình, đánh giá khá quan trọng. Hoạt động này nhằm giúp học sinh Tiểu học “dám thể hiện chính kiến” thông qua việc trả lời từ những câu hỏi gợi mở.

Luyện tập vẽ biểu cảm cần được giáo viên và học sinh coi là hoạt động tạo hình không giới hạn thời gian mà tùy vào khả năng của học sinh. Không nên quá coi trọng các nguyên tắc và kỹ thuật khi thực hiện trong quá trình quan sát học sinh vẽ mà cần dành nhiều thời gian hơn để xem phản xạ và kết quả của học sinh.

EDUCATION

Giáo viên cần theo dõi chặt chẽ sự biến chuyển phản ứng của học sinh (đọc vị cảm xúc của trẻ) trong việc đặt đường nét.

Chân dung biểu cảm – học sinh khối lớp 4
Nguồn: Trần Lan

Không phải học sinh nào cũng đạt được mục tiêu mà giáo viên đặt ra nên điều quan trọng đặt lên hàng đầu là hoạt động vẽ tranh biểu cảm là hoạt động trải nghiệm với một “trò chơi”, một phương pháp mới... để học mỹ thuật thực sự hiệu quả và thú vị với những tâm hồn trẻ thơ đáng yêu.

Chân dung biểu cảm - học sinh khối 4
Trường Tiểu học Thái Nguyên
Nguồn: Trần Lan

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo - Dự án Hỗ trợ Giáo dục MT Tiểu học - Nhiều tác giả (2016), *Tài liệu dạy học Mỹ thuật dành cho giáo viên Tiểu học*, Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
2. Nguyễn Thu Tuấn (2011), *Giáo trình Phương pháp dạy học Mỹ thuật tập 2*, Nxb ĐHSP, Hà Nội.
3. Nguyễn Quốc Toàn (2009), *Tái bản, sửa chữa bổ sung, Giáo trình mỹ thuật và PPDH Mỹ thuật*, Nxb ĐHSP, Hà Nội.
4. Hồng Thủy (2010), *Tự học vẽ, Art phác họa cơ thể người*, Nxb VH TT, Hà Nội.
5. Hoàng Trác Quân, Lưu Xuân Đệ (2003), *Kỹ họa những kỹ năng cơ bản*, Nxb VH TT, Hà Nội.
6. Aliyoshi (Hà Phương dịch) (2016), *Đọc vị trẻ qua nét vẽ (Lý thuyết)*, Nxb Lao Động, Hà Nội.
7. Aliyoshi (Hà Phương dịch) (2016), *Đọc vị trẻ qua nét vẽ (Thực hành)*, Nxb Lao động, Hà Nội.
8. Pascale Michelin (2015), *Tối ưu hóa trí nhớ bằng phương pháp hình ảnh*, Nxb Dân trí, Hà Nội.